

Az Alkotmány felülvizsgálatának néhány elméleti és gyakorlati szempontja *

Az utóbbi időben sok vita folyt az Alkotmány felülvizsgálatának lehetőségéről. Az Alkotmány érvénybe lépése óta eltelt több mint egy évtizedes tapasztalat és az Alkotmánybíróság joggyakorlata, valamint Románia Európai Unió csatlakozásának megfelelő és a lehető legkedvezőbb alkotmányos keret biztosításának követelményei alapján számos érdekes ötlet és javaslat fogalmazódott meg egyes alkotmányos előírások javítására.

Ezek szerint a tanulmányt három fő gondolat mentén rendszerezem:

1. Románia Európai Unió csatlakozásával kapcsolatos alkotmányos kérdések;
2. a felhalmozott tapasztalatból következő javítások;
3. az Európai Alkotmány kérdésköre.

1. *Románia Európai Unió csatlakozásával kapcsolatos alkotmányos kérdések.* A csatlakozási tárgyalások folyamán az Európai Unióba való belépéshez szükséges feltételek teljesítésével kapcsolatos gazdasági, szociális és politikai kérdések új dimenzióval, az alkotmányos dimenzióval egészültek ki. A javasolt módosítások az állam bizonyos szuverén jogosítványainak az Unió tagállamokkal való közös gyakorlásának elfogadására, az Európai Unió intézményeinek a román államra nézve kötelező jogszabályok meghozatalához való jogának - vagyis a Parlament egyetlen törvényhozói szervként való működése megszűnésének - elismerésére, az Európai Unió állampolgárainak román földterületek tulajdonjogának megszerzését biztosító alkotmányos előírások elfogadására, a román és Európai Unió állampolgárok szavazati és megválaszthatósági jogegyenlőségére, valamint a román állampolgárok kiadásának elfogadására vonatkoznak. Az Európai Unió 2000 szeptemberében tartott Hágai Konferenciáján megfogalmazott javaslatok egybeesnek az Európai Alkotmány kidolgozásának és elfogadásának szükségességéről folyó vitával, melyet éppen a bővítési folyamat elmélyülése és kiszélesítése von maga után, hiszen a kezdetben figyelmen kívül hagyott területeken is egyre égetőbb a szabályozások bevezetése.

a) *A közösségi jog közvetlen alkalmazása Románia jogrendszerében.* Az alkotmányos előírásoknak megfelelően, a Parlament sajátos eljárás alapján fogadja el a törvényeket, melyeket az állam elnöke hirdet ki, és amelyek a kihirdetés napján vagy a törvényben előírt napon lépnek érvénybe. Törvényhozás általi felhatalmazás és sürgősségi rendeletek formájában Románia Alkotmánya lehetővé teszi a kormány számára egyes törvényhozói jogosítványok gyakorlását, de ilyen esetekben is a Parlamenté a végső szó, melynek jogában áll a kérdéses rendeleteket megerősíteni vagy elutasítani.

A közösségi jogrendszer azonban - mint azt az összes szakértő elismeri - sui generis rendszer, melyet a közösségi jog felsőbbrendűsége, a közösségi jognak a tagállamok jogrendszerével szembeni elsőbbsége, valamint a közösségi rendelkezések nemcsak a tagállamokkal, hanem a gazdaság szereplőivel és az állampolgárokkal szembeni közvetlen alkalmazása jellemez.¹ Másrészt fontos hangsúlyozni, hogy a közösségi jog nem korlátozódik csupán a tagállamok által kötött *szereződésekre*, hanem magában foglalja a jogforrások széles skáláját, beleértve a *másodlagos jogforrásokat* is, azaz a közösségi intézmények által bevezetett jogszabályokat is, például a különböző rendeleteket, irányelveket, döntéseket, felhívásokat vagy ajánlásokat.²

Következésképpen: a közösségi előírások elfogadása oly módon történik, hogy lehetővé tegye a jogszabályok gyors és hatékony alkalmazását, mellőzve az ilyenfajta jogi aktusok Parlament általi elfogadásának szakaszát, így azok Románia jogrendszerében szinte azonnal kötelező jellegűvé válnak. Ez a módszer azonban csakis az alkotmány módosítása révén válik lehetségessé.

E téren jelentős tapasztalatot szerzett Franciaország alkotmányában eszközölt módosítások³ többek között azt is előírják, hogy az ország az Európai Uniót létrehozó szerződések alapján "egyes jogosítványokat közösen gyakorolva"

vesz részt abban.

Tekintettel arra, hogy Romániában a nemzetközi szerződések - jóllehet jogforrások - nem élveznek elsőbbséget az alkotmánnyal szemben, a közösségi jogszabályok közvetlen alkalmazásának biztosítása érdekében szükséges akár egy olyan *elvi cikk* beiktatása (ahogyan Portugália, Görögország, Spanyolország és Franciaország járt el), amely megállapítja az Európai Unió által elfogadott jogi előírások közvetlen alkalmazhatóságát, akár egyes alkotmányos előírások módosítása, mely figyelembe veszi a közösségi jogszabályok közvetlen alkalmazásával kialakuló joghelyzeteket.

b) *A földterületek fölötti tulajdonjog megszerzése*. Románia 1991-es Alkotmánya 41. cikkének (2) bekezdésében megállapítja, hogy "Külföldi állampolgárok és hontalanok a földterületek fölött nem szerezhhetnek tulajdonjogot". Ez az alkotmányos előírás régi hagyományon, valamint az 1923-as Alkotmány szövegén alapszik, mely elrendelte, hogy "Romániában csak románok és honosított személyek szerezhhetnek bármilyen tulajdonosi jogcímet vagy vidéki telekingatlant. Külföldiek csak az ingatlan értékével rendelkezhetnek."

Figyelemre méltó, hogy a tiltás nemcsak az említett alkotmányos rendelkezésekben, hanem a 18/1991. számú Földtörvény (41. cikk, (1) bekezdés), tehát a jelenlegi Alkotmány előtti törvényben is megjelenik.⁴

A "letelepedési jog" tekintetében az Amszterdami Szerződés II. fejezete elrendeli azonban, hogy ez a jog - többek között - tegye lehetővé a tagállamok területén lévő földtulajdonok valamely más tagállam letelepedési jogot szerzett állampolgára általi megvásárlását és kihasználását. Nyilvánvaló, hogy ez az előírás szemben áll az Alkotmány 41. cikkének (2) bekezdésével.

Szintén érdemes megjegyezni, hogy a külföldiek földvásárlástól való eltiltása élénk viták tárgyát képezte mind a korábbi román alkotmányok elfogadásakor⁵, mind pedig az 1991-es Alkotmány kidolgozásakor⁶; és végül elfogadták, hogy a külföldiek földvásárlástól való eltiltása régi jogi elv, amely mind a román hagyományoknak, mind az olyan államok gyakorlatának megfelel, amelyek éppen azért iktattak be korlátozó rendelkezéseket e tekintetben, hogy elkerüljék a mezőgazdasági tulajdonok külföldiek általi felvásárlását.

A földterületek külföldiek általi megvásárlását határozottan tiltó alkotmányok közül megemlíthető Mexikó 1917-es Alkotmánya (az 1960. január 6-án módosított 27. cikk (1) bekezdése), Lettország 1922-es Alkotmánya (9. cikk), Litvánia 1992-es Alkotmánya (47. cikk), és mások is. Léteznek olyan alkotmányok is, amelyek pontosan megjelölik a külföldiek földterületekhez való jogát (az Argentin Nép 1994-es Alkotmánya, 20. cikk). Más esetekben egyszerűen úgy jelenik meg, hogy "bárminek" joga van földterülethez jutni, s ebből arra következtethetünk, hogy az *ubi lex non distinguit, nec hoc distinguere deberit* elv alapján e földterületek külföldiek általi birtoklása nem tiltott (a Lengyel Köztársaság 1997-es Alkotmánya, a Magyar Köztársaság 1997-ben módosított 1949-es Alkotmánya, 13. cikk).

c) *A román és az uniós állampolgárok jogegyenlősége a szavazati jogra és bizonyos köztisztviselések betöltésének lehetőségére vonatkozóan*. Az Európai Unió gyakorlata - amint láttuk - többek között elismeri a 15 ország állampolgárainak "letelepedéshez" való jogát más állam területén, és azok esetében, akik élnek ezzel a jogukkal, elismeri szavazati jogukat helyi szinten, más országok joghatósága alatt álló közigazgatási egységek területén.⁷ Ez a koncepció jórészt annak a felismerésnek tulajdonítható, hogy a helyi választások nem politikai célokat, hanem azoknak az egységeknek a gazdálkodását érintik, melyekből nem lehet kizárni az illető országok hasznára bizonyos ideje termelő tevékenységet folytató külföldi állampolgárokat.

Romániában az említett előírások életbelépése jelentős alkotmányos problémákat idézett elő, mivel - mint az ismeretes - a helyi közigazgatási szerveket kizárólag a román állampolgárok választják meg, és a helyi közigazgatás pedig a helyi autonómia és a közszolgáltatások decentralizálásának elvén alapul.

A módosítások⁸ miatt újból kiadott 70/1991. számú törvény⁹ 21. cikkében szentesíti azt az elvet, miszerint "a román állampolgárok egyenlően gyakorolják szavazati jogukat nemzetiségre, fajra, nyelvre és vallásra, valamint nemi és politikai hovatartozásra vagy foglalkozásra vonatkozó megkülönböztetés nélkül".

A külföldi állampolgárok "vezető beosztásba" való megválasztását illetően meg kell említeni, hogy az európai joggyakorlat sohasem ment - és nem is mehetett - el odáig, hogy megengedje külföldi állampolgárok polgármesterré vagy helyi vezetővé való megválasztását, bár az Amszterdami Szerződés elméletileg elismeri ennek lehetőségét.

A külföldiek helyi tevékenysége tekintetében, hatékonysági és integrációs szempontokat figyelembe véve a külföldiek

szavazati joga elfogadható azoknál, akik az Európai Unióhoz tartozó államok polgárai és akik bizonyos ideje az ország területén élnek, hangsúlyozva ezáltal a helyi tevékenységek értékét és jelentőségét.

c) *Saját állampolgárok kiadása az Európai Unió tagállamainak.* Az 1957. december 13-án Párizsban elfogadott Európai Kiadatási Egyezményt Románia a következő kitéllettel erősítette meg: "román állampolgár és Romániában menedékjogot kapott személy nem adható ki."

Az állampolgárok kiadásának elutasítása tekintetében is Románia elvi irányultságának régi hagyománya van¹⁰, ami egyébként a korábbi vagy újabb kiadási egyezmények előírásaiban tükröződik. Az állampolgárok kiadásának elutasítása értelmében számos államközi egyezmény jobbára ezen ellentétes irányultságot követi, a külföldön kiszabott büntetéseknek az országban történő letöltésének szorgalmazása vagy a tisztességes megélhetést igazolni nem tudó vagy társadalomellenes cselekmények miatt kiutasított román állampolgárok visszafogadása révén.

A román állampolgárok kiadása az Európai Unió tagállamainak tehát a büntetőjogi politika meglehetősen lényeges megváltoztatását vonná maga után, amely többek között az 1997-ben Románia által megerősített Európai Kiadatási Egyezménnyel szemben megfogalmazott kitéllet visszavonását is tartalmazná.

2. Az eddigi tapasztalatból eredő gyakorlati problémák.

a) *A hatalmi ágak szétválasztása elvének határozott érvényesítése, valamint a Parlament és a Kormány jogosítványainak pontos elhatárolása.* Mint ismeretes, a hatalmi ágak szétválasztásának Locke és Montesquieu által megfogalmazott elvét manapság általánosan nemcsak a politikai, hanem az állam intézményei közötti viszonyok szerveződési alapelveként ismerik el. Egyébként, ezt az elvet nemcsak a régi hagyomány, valamint az egyes alkotmányos szövegekben való érvényesítése igazolta, hanem a gyakorlat is megerősítette, mert ez az egyetlen olyan elv, mely képes biztosítani a különböző hatalmak közötti viszony és egyensúly normális működését. Képletesen úgy is lehetne fogalmazni, hogy ez "örökifjú" elv.¹¹

A gyakorlat bőségesen igazolta, hogy egy hasonló elv kihagyása az 1991-es román Alkotmányból megnehezítette az állam hatalmi ágai közötti kapcsolatok pontos működését.

Közismert, hogy az utóbbi években számos *kormányrendelet* és legalább ugyanannyi *sürgősségi kormányrendelet* született, melyek száma pusztán az 1996-2000 törvényhozási ciklusban meghaladta a hatszázat.

Ezt a gyakorlatot számos kritika érte, a legkülönbözőbb politikai irányzatokat képviselő honatyák és az Európai Bizottság részéről. Ez utóbbi - különösen az 1999-es országjelentésben - rámutatott a Parlamentnek a törvényhozási folyamatba való fokozottabb bevonásának elsődleges szükségességére.

A hatalmi ágak szétválasztási elvének fontosságát viszonylag nagyszámú jogász és politikus a *rendeletek kibocsátási gyakorlatának szabályozása* és azok magától értetődő korlátai közé¹² való visszaszorítása iránti igényét kifejező véleménye is alátámasztja, akárcsak az említett elv határozott alkotmányos megerősítésének szükségességét, amelyre a Parlament bármikor hivatkozhat valahányszor a Kormány túllépi jogkörét.

Másrészt figyelembe véve, hogy a sürgősségi rendeletek általi kormányzás gyakorlata egészen kivételes és mindössze két országban használatos (*Olaszországban* és *Spanyolországban*), eljött az ideje meghatározni a felülvizsgált alkotmányos szövegben, hogy *mi értendő "sürgősségi" helyzeten*, e kifejezésnek a jogelméletben használatos értelme és a sürgősségi rendeletek gyakorlatát ismerő államok tapasztalata alapján.

b) *Az alkotmányos szervek kompetenciájának és hatásköreinek pontosabb meghatározása.* A kelet-európai volt szocialista államok 1991 utáni alkotmányos fejleményeinek elemzése alapján általában három "modell" azonosítható: az Orosz Föderációban alkalmazott *amerikai elnöki modell*, a Romániában alkalmazott *francia fél-elnöki modell*, és a volt szocialista államok többségében alkalmazott *német-olasz parlamentáris modell*. Az elnöki - például az amerikai típusú - rendszer és a parlamentáris rendszer közötti különbség sajátosan az, hogy egy elnöki rendszerben az elnök a végrehajtó hatalom vezetője, s így jelentős hatáskörrel rendelkezik, de nem oszthatja fel a Parlamentet (amely viszont súlyos tettekért eltávolíthatja tisztségéből és perbe foghatja az elnököt), míg a parlamentáris rendszerben a végrehajtó hatalom teljes egészében a miniszterelnöké, az államfő - az alkotmányos monarchiákhoz hasonlóan - csupán korlátozott hatáskörrel rendelkezik.

Romániában az államfő és a Kormány közötti kapcsolat átalakítása összetett kérdés, melyet nem lehet megoldani

csupán az alkotmány módosításával, hanem - a parlament széleskörű támogatásával - az egész politikai és alkotmányos rendszer átgondolása szükséges. Addig is azonban olyan lépéseket tettek, amelyek a jelenlegi Alkotmány számos kétértelműségét hivatottak tisztázni. Ezek közül megemlíthető az államelnök azon jogának újratárgyalására vonatkozó javaslat, mely szerint minisztereket nevezhet ki a Parlament konzultálása nélkül, valamint a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács (C.S.A.T.) elnökeként gyakorolt jogosítványok és az államelnöknek közvetlenül alárendelt - de a Parlament által is ellenőrzött - intézményekben (hírszerző szolgálatok, Állami őrezred) játszott szerepének tisztázására, illetve a kormányülések vezetéséhez való jog visszavonásáról szóló javaslatok.¹³

Az elnöki intézménnyel kapcsolatban szükséges továbbá a "pártatlanság" és a politikai erők közötti közvetítő szerep pontosabb meghatározása, annak megjelölése, hogy milyen körülmények között lehet az elnök bizonyos jogosítványait visszavonni (például a kegyelmi rendelet kibocsátásának jogát).

Az állami szervek kompetenciáinak és jogosítványainak pontos meghatározása tekintetében elegendő megemlíteni a Parlament két Háza hatáskörének szinte mindenki által sürgetett különválasztását, a választási rendszer reformját, az Alkotmánybíróság hatásköreinek bővítésére, a köztisztviselők státusának folytonosságára vagy a bírák elmozdíthatatlanságára vonatkozó szinte általános egyetértést.

c) *A tulajdonjog védelmezése vagy szavatolása?* Az 1991-es Alkotmány 41. cikke jelenlegi szövegének elfogadása után a szakértők nemcsak a "védelmezése" fogalom pontatlansága miatt bírálták a szöveget, hanem azért is, mert a 41. cikk 1) pontjának utolsó mondata ("E jogok tartalmát és korlátait a törvény állapítja meg.") lehetővé teszi a tulajdonjog korlátozását az Alkotmányban pontosan megállapított eseteken kívül is (közhasznú ügy érdekében történő kisajátítás).

A Román Értelmező Szótár tanulmányozása révén kiderül, hogy valóban érzékelhető különbség van a "szavatolás" és a "védelmezés" között. "Szavatolni" azt jelenti, hogy "arról biztosítani valakit, hogy birtokolni fog valamit". Ezzel szemben "védelmezni" csak azt jelenti, hogy "őrizni, védeni, óvni, segíteni, támogatni".¹⁴

Ebből következik tehát, hogy a jogi nyelvezet - amely sohasem vonatkoztathat el az általános szóhasználatától - pontosabb megfogalmazást kell, hogy találjon, mely világosan és félreérthetetlenül kifejezi az állam, az összes döntéshozó szerv, az állampolgárok, valamint bármilyen más szervezet köteleességét a tulajdonjog szavatolására vonatkozóan.

Azt is meg kell jegyezni, hogy az összehasonlító jog érvei a "szavatolás", és nem az "oltalmazás" kifejezés szentesítése mellett szólnak. Így például a magántulajdon szavatolására vonatkozó előírások fellelhetők a Német Szövetségi Köztársaság (14. cikk, 1) pont), Horvátország (47. cikk, (1) bekezdés), Montenegró (45. cikk), Olaszország (42. cikk, 2) pont), Portugália (62. cikk, 1) pont), Dél-Korea (23. cikk, 1) pont), Macedónia (30. cikk), a Moldovai Köztársaság (46. cikk) és Belorusz Köztársaság (44. cikk) stb. alkotmányában.

3. *Az Európai Alkotmány kérdése.* A közös Európa építéséről szóló, 1991. október 11-én Bukarestben tartott európai szeminárium Nyilatkozatában általánosan megfogalmazott Európai Alkotmány gondolata további fejlődésen és pontosításokon ment át, különösen a befolyásos politikusok által ez ügyben utólag kifejtett szemlélet hatására.

Lényegében két irányzat alakult ki a jövőbeli európai alkotmány elfogadására. Az első, a *német* irányzat a kontinens egészére kiterjedő, integrált szövetségi rendszert szeretne elfogadtatni, melynek alapját kétkamarás parlament, a nemzeti államok és a javasolt szövetség függetlenségének "megosztása", erős európai kormány - melynek magva a jelenlegi bizottság lenne -, valamint esetleg közvetlen szavazással megválasztott elnök képezné. Az árnyaltabb, *francia* irányzat elismeri a kontinens egészére kiterjedő szövetségi mechanizmusok kialakításának szükségességét, de a Miniszterek Állandó Tanácsának és a nemzeti parlamenteket képviselő kongresszus létrehozását ajánlja, míg a Bizottság (kormány) jövőbeli elnökét az Európai Parlament többségi csoportjának képviselői közül választanák meg.¹⁵

Franciaország úgy véli, távlatilag a nemzeti államoknak kell jelentős szerepet játszaniuk, és ezt a nézetet - talán még hangsúlyozottabban - Nagy-Britannia is osztja. Nemrégiben Olaszország is hasonló álláspontra helyezkedett.

A véleményeket leegyszerűsítve és összegezve azt mondhatjuk, hogy az Európai Alkotmányt lényegében kétféleképpen lehet elgondolni:

a) az 1990-es Párizsi Charta modellje vagy az alapvető jogok 1999-es Nizzai Chartája alapján, *általános elvek*

készleteként, amelyben csupán az integrációs folyamat jelentősebb irányvonalait és az államok jövőbeli célkitűzéseit határoznák meg;

b) a nemzeti alkotmányok modellje alapján kidolgozott, a szó szoros értelmében vett *alkotmányként*, amely nemcsak célokat és elveket, hanem intézményes előírásokat is tartalmazna.

Egy ilyenfajta Alkotmány kidolgozása természetesen hosszadalmas folyamat volna, mivel ez az összes állam érdekeinek és elvi állásfoglalásainak eleget tevő struktúrák és mechanizmusok megállapítását igényelné.¹⁶ Jelenleg, egy szövetségi európai Alkotmány kapcsán, távolról sincs meg az elvárt egyetértés. Még akkor is, ha a nemzetek fölötti európai államot létrehozó jövőbeli Alkotmány szavatolná valamilyen módon - legalább a "szubszidiaritás elve" alapján - a független államok jogait, kétségtelen, hogy a szuverén jogosítványok köre jelentős csökkenése elkerülhetetlenül bekövetkezne, ami természetesen a nemzeti alkotmányokra volna kihatással.

Az Alkotmány felülvizsgálatának folyamata, amelyre Románia képviselőivel folytatott különböző tárgyalások során mind a politikusok, mind az Európai Unió képviselői sokszor utaltak az elmúlt években, minden kétséget kizáróan felelősségteljes, a nemzeti érdekek és Románia által megvalósítandó általános európai szabályok figyelembevételét egyaránt igénylő folyamat. Az Alkotmány felülvizsgálata semmiképpen nem lehet öncélú módosítás, éppen ellenkezőleg, elmélkedést, hosszadalmas mérlegelést igénylő mű, amely az esetleges alkotmányos reform összes következményét figyelembe veszi, nemcsak az alkotmányos jog szintjén, hanem a jog más területein, sőt a jogi szabályozások szféráján túlmenően is (politikai, szociális, gazdasági stb. vonatkozásban).

A széleskörű tárgyalások és értékelések e folyamatában a jogászoknak lényeges szerep jut, hiszen azt várják el tőlük, hogy vegyenek részt az alkotmánymódosítás mellett szóló összes érv értékelésében, s így ténylegesen járuljanak hozzá az ország alkotmányos keretének javításához a történelmi korszak elvárásai szerint.

Fordította: Szász Tibor

* Forrás: *Dreptul* 2002/5.

Jegyzetek

1 J. Boulouis: *Droit institutionnel de l'Union européenne*, ötödik kiadás, Montchrestien, Párizs, 1995, 191.; V. Marcu: *Drept institutional comunitar*, második javított és jegyzetekkel ellátott kiadás, Lumina Lex, Bucuresti, 2001, 105.

2 I. Filipescu - A. Fuerea: *Drept institutional comunitar european*, ötödik kiadás, Actana, Bucuresti, 2000, 56.

3 P. Pactet: *Institutions politiques. Droit constitutionnel*, 18. kiadás, Arnaad Collin, Paris, 1999, 564.

4 A 18/1991. számú törvény (kezdeti szöveg) 47. cikke kapcsán megjegyezzük, hogy ezt nem módosították a 169/1997. számú törvénnyel, de a 18/1991. számú Földtörvény új kiadásakor ("Románia Hivatalos Közlönye", I. rész, 1998. január 5-i 1. szám) a 47. cikk 68. cikké alakult. Rövidesen ez utóbbit a földterületek jogi forgalmáról szóló 54/1998. számú törvény ("Románia Hivatalos Közlönye", I. rész, 1998. március 4-i 102. szám) 19. cikke (2) bekezdése révén visszavonták, de ugyanazon törvény (3. cikk, (1) bekezdés) újból leszögezi, hogy "Külföldi állampolgárok és hontalanok a földterületek fölött nem szerezhetnek tulajdonjogot", ugyanazon cikk (3) bekezdése pedig elrendeli, hogy "külföldi jogi személyek a földterületek fölött nem szerezhetnek tulajdonjogot, nem vásárolhatnak élő személyektől, és nem örökölhetnek az elhunytaktól".

Végül pedig hangsúlyozzuk, hogy a 342/1997. számú határozat ("Románia Hivatalos Közlönye", I. rész, 1997. november 27-i 333. szám) alapján az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy a 18/1991. számú törvény 47. cikke megfelel az Alaptörvénynek.

5 *Constitutia României din 1923 (Románia 1923-as Alkotmánya)* (A. Lascarov Moldoveanu és S. Ionescu magyarázataival), Bucuresti, 1924, 131.; I.V. Gruia: *Curs de drept constitutional*, Bukaresti Tudományegyetem, Jogi Kar, Litografiált Kurzusok Kiadója, 1941-1942, 472.

6 A. Iorgovan: *Odiseea elaborării Constitutiei*, a Vatra Româneasca Egyesület Kiadója, Marosvásárhely, 1998, 492.

7 AZ Amszterdami Szerződéssel módosított E. G. K. Szerződés 19. cikke (lásd: *Tratatul de la Amsterdam*, Lucretius, Bucuresti, 1999, 63.).

8 I. Vida: *Drepturile omului în reglementarile internationale*, Lumina Lex, Bucuresti, 1999, 439.

9 A "Románia Hivatalos Közlönyé"-ben újra kiadva, I. rész, 1996. április 18-i 79. szám.

10 *Codul Penal Carol al II-lea*, adnotat, I. kötet, Socec, Bucuresti, 1937, 54.

11 T. Draganu: *Drept constitutional si institutii politice. Tratat elementar*, I. kötet, Lumina Lex, Bucuresti, 1998, 263.

12 M. Constantinescu: *Continutul ordonantei de urgenta a Guvernului*, "Dreptul", 8/1998. szám, 35.

13 Az utóbbi években Romániában számos tanulmány és cikk foglalkozott az Alkotmány felülvizsgálatának kérdéskörével, sok javaslat és bírálat hangzott el. Ezek közül idézzük: P. Dan: *Este nevoie de o noua Constitutie*, Ziuaban, 1999. május 25-i 1498. szám; S. Achim: *Constitutia începe sa nu mai corespunda necesitatilor, az Adevarulban*, 1999. május 25-i 2788. szám; A VIP (parlamentáris, kormányzati) lap 2001. október 15-i 1. száma. Az Alkotmány módosításával kapcsolatban lásd még: "Románia Hivatalos Közlönye", I. rész, 2000. december 28-i 700. számában "Programul de guvernare pe perioada 2001-2004" című részt.

14 *Dictionarul explicativ al limbii române*, második kiadás, Univers Enciclopedic, Bucuresti, 1996, 411. és 711.

15 Lásd a vitákat, V. Duculescu: O tema a relatiilor comunitare: adoptarea Constitutiei Europene. *România si viitorul Europei*. Szerk. A. Nastase. Regia Autonoma Monitorul Oficial, Bucuresti, 2001, 187. skk.

16 S. Moisa: Proiectul european: o viziune româneasca. *Un concept românesc privind viitorul Uniunii Europene*. Polirom, Iasi, 2001, 87.

- [Varga Attila: A román Alkotmány módosításának időszerűsége \(elvi szempontok, javaslatok, észrevételek\)](#)
- [Kántor Zoltán: Az állam és az alkotmány](#)
- [Takács Ferenc László: Alkotmányosdi](#)
- [Toró T. Tibor: Alkotmányozás és közösségi felelősség](#)
- [Tóth Judit: Alkotmányos hit - politikai illúziók nélkül](#)
- [Veress Emőd: Az 1991-es román Alkotmány reformja](#)
- [Victor Duculescu: Az Alkotmány felülvizsgálatának néhány elméleti és gyakorlati szempontja](#)
- [Iulian Poenaru: Gondolatok egyes alkotmányos rendelkezések demokratikus természetéről](#)
- [Dr. Sulyok István: Az alkotmányosság kérdése Romániában](#)
- [Dr. Willer József: A kisebbségi jog az utódállamok alkotmányaiban](#)
- [2.2. Az 1991-es Alkotmány vitája. Az alaptételek megvitatása](#)
- [Michael Mann: Megállította-e a globalizáció a nemzetállam emelkedését?](#)
- [Kiss Dénes: A határon túli magyarság egészségügyi helyzete és a státustörvény egészségügyi kedvezményeivel szembeni viszonyulása](#)
- [Balázs Sándor: Hatvanéves a "Huszonkét év"](#)
- [Jobbágy István: A kisebbségek fogalmának meghatározási problémája a nemzetközi kapcsolatokban](#)
- [Tóth Károly Antal: "A nemzet halott!"](#)
- [Zakota Zoltán: A romániai magyarság intézményrendszerének gazdasági feltételeiről](#)
- [Demény Gyöngyvér: Kisebbségek oktatási jogai és a magyar tannyelvű felsőfokú oktatás Romániában](#)
- [Gáti Attila - Orbán Márta: Privatizáció és vállalatértékelés](#)
- [Nagy Csongor István: A romániai kisebbségi jog 1945 és 1989 közötti történetének tendenciái, különös tekintettel a romániai magyarság történetére \(I.\)](#)
- [A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1990](#)
- [Az alkotmány-javaslat főbb szakaszai](#)

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék